

Vägen till svensk legitimation

EN INTERVJUSTUDIE OM UTLANDSUTBILDADE
SJUKSKÖTERSKORS ERFARENHETER.

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund - Ett partsgemensamt arbete för att underlätta vägen till svensk legitimation	3
Legitimationsprocessen	5
Socialstyrelsens kunskapsprov	5
Kompletterande utbildning	5
Intervjustudie	6
Grupp 1 Kompletterande utbildning för sjuksköterskor från land utanför EU/EES, Göteborgs Universitet.....	6
Resultat grupp 1	6
Grupp 2 – PLUS-intro Västra Götalandsregionen.....	8
Resultat Grupp 2	8
Informationsbrev	10
Analys.....	11

Inledning

Sjuksköterskor utgör en av de största yrkesgrupperna i hälso- och sjukvården, och är också en av de största grupperna som ansöker om att få en utbildning från ett land utanför EU/EES bedömd av Socialstyrelsen.

Under perioden 2013-2018 mottog Socialstyrelsen ca 2800 ansökningar från personer som ville få sin sjuksköterskeutbildning från ett land utanför EU/EES bedömd. Ca 1400 utlandsutbildade sjuksköterskor fick sin utbildning godkänd i det första steget i Socialstyrelsens process, men antalet utfärdade legitimationer är lågt i relation till antalet initiala ansökningar, endast 346 svenska sjuksköterskelegitimationer har utfärdats till gruppen under perioden 2013-2018.

Syftet med denna intervjustudie är att få en fördjupad kunskap om hinder och svårigheter och därmed kunna bidra till att utlandsutbildade sjuksköterskor får adekvat stöd på sin väg mot svensk legitimation

Studien är genomförd av Elisabeth Ohlson, vid Västra Götalandsregionens koncernkontor, VGR akademien, på uppdrag av Sveriges Kommuner och Landsting.

Bakgrund - Ett partsgemensamt arbete för att underlätta vägen till svensk legitimation

Sverige har under senare år tagit emot ett stort antal invandrare, till största delen flyktingar. Det innebär ökade krav på välfärdstjänster som skola, vård och omsorg. Men invandringen erbjuder samtidigt möjligheter ur ett kompetensförsörjningsperspektiv. Kommuner, landsting och regioner har över en miljon anställda och ett stort framtida kompetensförsörjningsbehov.

I mars 2015 tog arbetsmarknadsminister Ylva Johansson initiativ till trepartssamtal om snabbspår. Syftet var att regeringen och arbetsmarknadens parter gemensamt skulle hitta goda lösningar för att snabba på processerna för att nyanlända med utbildning och erfarenhet ska få jobb inom bristyrken – vilket också skulle underlätta välfärdens kompetensförsörjning.

Arbetsförmedlingen har fått i uppdrag av regeringen att fördela statsbidrag för särskilda främjande- och utvecklingsinsatser. Stödet får lämnas till arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, branschorganisationer och partssammansatta organ på arbetsmarknaden.

SKL och Sveriges Läkarförbund beviljades våren 2017 främjandemedel för att utveckla och förbättra snabbspåret för hälso- och sjukvårdspersonal. Som ett led i arbetet gjordes med stöd av Lumell Associates en utredning som resulterade i rapporten ”Vägen till svensk legitimation inom hälso- och sjukvård – en kartläggning av behov och insatser”. Utredningen omfattar en beskrivning av legitimationsprocessens olika steg, en analys av individernas behov i de olika stegen, en kartläggning av vilka insatser som finns och en analys av i vilken

utsträckning dessa möter behoven. Analysen visar att förutsättningarna behöver förbättras inom flera områden. Insatser för introduktion och orientering i den svenska hälso- och sjukvården och tandvården, yrkesspecifika stödinsatser i förberedelserna inför de olika kunskapsproven och möjlighet att tillägna sig och träna yrkessvenska är några områden som behöver förstärkas.

Utredningen visade att det finns ett behov av ytterligare utredning och analys av förutsättningarna för sjuksköterskor och biomedicinska analytiker med utbildning från tredje land.

I februari 2018 beviljades SKL tillsammans med Akademikeralliansen, Akademikerförbundet SSR, Fysioterapeuterna, Svenska kommunalarbetsförbundet, Sveriges läkarförbund, Lärarförbundet, Läramas riksförbund, Vision och Vårdförbundet nya främjandemedel från Arbetsförmedlingen för att påskynda nyanländas etablering på arbetsmarknaden. Inom ramen för det arbetet är parternas övergripande mål att:

- Bidra till språkutveckling hos nyanlända som underlättar etablering på arbetsmarknaden inom välfärdsyrken
- Förbättra förutsättningarna för utlandsutbildade att nå svensk legitimation och att komma i arbete inom välfärdsyrken
- Följa upp och utveckla arbetssätt som bidrar till etablering på arbetsmarknaden för nyanlända med kompetens och erfarenhet inom välfärdsyrkena

En av de aktiviteter i ovan nämnda arbete är att göra en fördjupad analys av utlandsutbildade sjuksköterskors förutsättningar och behov. Detta görs dels genom en registerstudie som genomförs av SCB, dels genom den intervjustudie som redovisas i denna rapport. En informationsinsats har också gjorts för delar av gruppen under hösten 2018, där de erbjudits att kontakta Elisabeth Ohlson för rådgivning.

Legitimationsprocessen

Sjuksköterskor med utbildning från länder utanför EU/EES kan välja två vägar till svensk legitimation, antingen via Socialstyrelsens kunskapsprov eller via kompletterande utbildning.

Socialstyrelsens kunskapsprov

Individen behöver först ansöka om att få sin utbildning granskad av Socialstyrelsen. Socialstyrelsen bedömer om utbildningen motsvarar den svenska sjuksköterskeutbildningen till den grad att individen kan gå vidare och göra ett kunskapsprov.

Kunskapsprovet består av en teoretisk och en praktisk del. Den teoretiska delen skall vara godkänd innan den praktiska delen kan genomföras. Då kunskapsprovet är klart kan den sökande gå vidare och genomföra en kurs i svenska författningar samt en 3 månader lång praktisk tjänstgöring där den sökandes lämplighet för yrket bedöms. Efter godkänd praktisk tjänstgöring kan ansökan om legitimation ske. Senast vid ansökan om legitimation måste den sökande styrka sina kunskaper i svenska i nivå med svenskt gymnasium genom intyg på godkända betyg i Svenska 3/Svenska som andraspråk 3 eller annat intyg på språkkunskaper på C1-nivå.

Kompletterande utbildning

Kompletterande utbildning för sjuksköterskor från land utanför EU/EES och Schweiz finns på fem lärosäten i Sverige. Utbildningen omfattar ett års studier på heltid och motsvarar 60 högskolepoäng.

Utbildningen bygger på och kompletterar studentens tidigare kunskaper och erfarenheter så att de ska kunna arbeta som legitimerad sjuksköterska inom svensk hälso-och sjukvård. Syftet är att studenten efter slutförd och godkänd utbildning ska kunna ansöka om svensk legitimation och utöva sjuksköterskeyrket i Sverige.

Intervjustudie

Syftet med intervjustudien är att få en fördjupad kunskap om hinder och svårigheter och därmed bidra till adekvat stöd till utlandsutbildade sjuksköterskor i deras väg mot svensk legitimation.

Under maj och juni 2018 har 14 intervjuer genomförts med sjuksköterskor med utbildning från länder utanför EU/EES. Sjuksköterskorna är födda mellan 1969 och 1991 och kommer från Afghanistan, Eritrea, Etiopien, Filipinerna, Iran och Indien. De intervjuade är från två olika grupper, kompletterande utbildning vid Göteborgs Universitet och Västra Götalandsregionens egna kurs för utlandsutbildad hälso-och sjukvårds personal PLUS-intro.

Grupp 1 Kompletterande utbildning för sjuksköterskor från land utanför EU/EES, Göteborgs Universitet

Den intervjuade gruppen består av åtta personer som studerade kompletterande utbildning för sjuksköterskor med utbildning utanför EU/EES på Göteborgs Universitet läsåret 2017/2018. Intervjuerna genomfördes under två veckor i maj månad 2018. Samtliga i gruppen kom till Sverige mellan 2008 och 2015 och tiden mellan deras ansökan till första besked från Socialstyrelsen har varierat mellan 3 och 12 månader.

Fokus i denna intervjustudie har varit processen från första beskedet från Socialstyrelsen och fram till start på kompletterande utbildning.

Syftet var att ta reda på vilka hinder och svårigheter som funnits i processen.

Frågor ställdes om hur deras process sett ut från beslut från Socialstyrelsen fram till hösten 2017, hur de fått information om att kompletterande utbildning finns som alternativ till kunskapsprovet och om de har saknat något under legitimationsprocessen. Ytterligare frågor ställdes kring undervisningen i svenska språket, arbete i Sverige, kontakt med arbetsförmedlingen, om de kände till andra utlandsutbildade sjuksköterskor i samma situation samt hur deras sociala och ekonomiska situation har sett ut. Slutligen ställdes frågan om det fanns intresse av en förlängd kompletterande utbildning till tre terminer som skulle ge behörighet till studier på avancerad nivå.

Resultat grupp 1

För de intervjuade har tiden från Socialstyrelsens beslut om utbildningsgranskning till kursstart vid den kompletterande utbildningen varierat mellan ett och åtta år.

En av de åtta intervjuade har fått stöd via en lokalavdelning inom Röda Korset. En annan person har fått information och vägledning från arbetsförmedling och genom PLUS-introkursen i Västra Götaland. För båda dessa två personer har processen bara tagit ett år. En tredje person har fått vägledning från kommunens

SFI och processen har tagit två år. En fjärde person har fått vägledning från Göteborgs Universitet, och processen från Socialstyrelsens beslut till start på kompletterande utbildning tog tre år.

Dessa fyra personer har fått personlig och individuell vägledning och de är nöjda med den information och det stöd som de har fått.

Resterande fyra intervjuade har saknat samlad information och vägledning från någon person som har insyn i helheten. De har fått sin information från make/maka eller vänner och tiden mellan besked från Socialstyrelsen och start på kompletterande utbildning var tre, sju (två personer) respektive åtta år.

När det gäller vilken kontakt de har haft med arbetsförmedlingen har hälften fått etableringsersättning alternativt aktivitetsersättning och hälften har inte haft någon kontakt alls eller endast varit inskrivna. Försörjningen har skett främst genom make/maka samt genom timanställning inom kommunens äldreomsorg. Ingen av de intervjuade hade en tillsvidareanställning men de uppger att det har varit lätt att få arbete som timanställd undersköterska eller vårdbiträde vilket har underlättat deras försörjning. Graden av arbete har dock varierat mellan några timmar i veckan till heltid.

För att bli antagen till kompletterande utbildning krävs kunskaper i Svenska 3 vilket de intervjuade hade uppnått. De har genomgått SFI och Svenska som andraspråk inom kommunens verksamhet antingen i kommunens egen regi eller genom annan upphandlad utbildningsanordnare. Hälften av de tillfrågade har haft någon form av sjukvårdssvenska/yrkessvenska och dessa har varit nöjda med undervisningen. Övriga uppger att undervisningen varit splittrad och ineffektiv och de hade önskat en effektivare svenskundervisning som varit mer anpassad efter deras behov.

På frågan om man kände någon annan utlandsutbildad sjuksköterska som önskade få svensk legitimation svarade majoriteten att dom kände en eller flera personer.

Kompletterande utbildning är idag på 60 högskolepoäng och innehåller inte kurser som ger behörighet på avancerad nivå. Dessa kurser kan kompletteras i efterhand. De intervjuade fick frågan om det är önskvärt med tre terminer på kompletterande utbildning som inkluderar behörighet till studier på avancerad nivå.

Endast en person har svarat att detta skulle vara positivt. Eftersom studier på avancerad nivå på vissa lärosäten kräver Engelska 6 och majoriteten av de intervjuade inte hade den behörigheten ansåg sju av åtta att det skulle medföra ett hinder att genomföra kompletterande utbildning. Den person som var positiv till tre terminer hade behörighet i Engelska 6. Majoriteten har svarat att man är positiv till att studera vidare på specialistnivå senare då man först har arbetat några år som grundutbildad sjuksköterska.

Slutsatsen man kan dra efter dessa åtta samtal är att de fyra intervjuade som fick vägledning av Arbetsförmedlingen/PLUS- intro, Röda Korset, SFI och Göteborgs Universitet hade en snabb och tydlig process. Två av de intervjuade

fick hjälp av Arbetsförmedlingen/PLUS- intro och Röda Korset och tiden mellan bifall från Socialstyrelsen och start på kompletterande utbildning var knappt ett år. Den tredje personen fick vägledning genom SFI och den fjärde fick stöd från Göteborgs Universitet och processen tog två respektive tre år.

På frågan vad som har varit viktigt under processen framkom ett stort behov av tydlig information och vägledning. Fyra av de intervjuade har saknat samlad information och vägledning om hur man går vidare efter att Socialstyrelsen godkänt deras utländska utbildning. Dessa hade önskat en personlig kontakt i samband med beslutet från Socialstyrelsen som kunde ge en helhetsbild och kontinuerlig vägledning och stöd genom hela processen.

Av de intervjuade som arbetar är samtliga timanställda, främst som vårdbiträde och undersköterskor. Då det finns brist på personal inom kommunens vård- och omsorgsverksamhet har intervjugruppen lätt fått anställning i sin hemkommun. Eftersom behovet av egen försörjning är stort blir en timanställning inom kommunen den vägen man väljer. De saknar dock formell kompetens för fast anställning och de flesta fortsätter med olika timanställningar som avlöser varandra.

Grupp 2 – PLUS-intro Västra Götalandsregionen

PLUS-intro är en förberedande kurs och vänder sig till nyanlända läkare och sjuksköterskor med utbildning från länder utanför EU/EES. Syftet är att erbjuda undervisning i svenska språket så tidigt som möjligt för att förkorta processen mot svensk legitimation. Utbildningen består av svenska språket med sjukvårdsinriktning samt grundläggande sjukvårdsintroduktion. Kursen pågår i ett år och omfattar heltidsstudier. Gruppens storlek är max 12 deltagare och sjukvårdsintroduktionen innehåller föreläsningar och workshops.

Under juni 2018 intervjuades sex personer som deltog i en PLUS-introgrupp som pågått sedan maj månad. Syftet var att ta reda på vilka svårigheter som funnits i processen från första beslut från Socialstyrelsen till att de påbörjat PLUS-intro.

Samtliga i gruppen kom till Sverige mellan 2014 och 2017 och tiden mellan ansökan till Socialstyrelsen om validering till första besked har varierat mellan 2 och 3 månader. Fyra deltagare har studerat SFI genom kommunen och två har studerat svenska genom en iransk förening.

Resultat Grupp 2

Resultatet från denna intervjugrupp skiljer sig på flera sätt från den första gruppen. Deltagarna i PLUS-introgruppen har fått information om legitimationsprocessen i och med att arbetsförmedlingen varit delaktig i etableringsuppdraget och samarbetat med kursledningen på PLUS- intro. Senare under kursen får gruppen också mer utförlig information om legitimationsprocessen men detta hade ännu inte skett vid intervjutillfället.

Majoriteten i gruppen har fått ett första beslut från Socialstyrelsen under 2017 eller i början på 2018 och fått erbjudande att delta i kursen under våren 2018.

Under kursens gång kommer deltagarna få kunskaper i generell svenska samt sjukvårdssvenska genom klassrumsundervisning och självstudier. Information om hur den svenska hälso-och sjukvården fungerar kommer att ges i form av föreläsningar och gruppdiskussioner. I viss mån kommer de att erbjudas auskultation- och praktikplatser inom sjukvården där deltagarna ges möjlighet att använda svenska språket i arbetsrelaterade situationer.

Det stöd som de intervjuade efterfrågar är hjälp med att förbereda sig inför kunskapsprovet, dels genom förberedande kurs men också råd kring vilken litteratur som är relevant att studera. Flertalet önskar också få kontakt med praktikplatser och hjälp med andra sociala kontakter.

Då denna gruppen består av nyanlända finns oro och osäkerhet kring deras framtid vad gäller uppehållstillstånd. De intervjuade beskriver att osäkerheten kring uppehållstillståndet påverkar möjligheten att studera kompletterande utbildning och att det finns farhågor om avgifter och risk att bli återbetalningsskyldig.

Försörjningen i denna grupp har skett främst genom etableringsersättning samt i någon mån genom timanställningar som personlig assistent, diskare och vårdbiträde inom äldreomsorg. Boendesituationen för de intervjuade har varit tillfälliga lösningar som inneboende hos vänner och familj samt andrahandskontrakt.

Informationsbrev

Resultatet från de 14 intervjuerna visade tydligt att behovet av personlig vägledning i legitimationsprocessen var stort hos personer som fått ett positivt beslut från Socialstyrelsen efter utbildningsgranskningen. Samtidigt uttryckte de lärosäten som erbjuder kompletterande utbildning för sjuksköterskor att det fanns ett behov av att informera om att utbildningen sedan 2018 bedrivs vid fem lärosäten.

SKL skickade därför, i samarbete med Vårdförbundet och berörda lärosäten, ut ett brev med information om att det nu finns en ettårig kompletterande utbildning för sjuksköterskor på fem lärosäten i Sverige.

Informationsbrevet skickades ut till 600 personer som har fått bifall från Socialstyrelsen mellan 2013-2017 och innehöll information om vilken behörighet som krävs för att antas till utbildningen och om hur man anmäler sig samt kontaktuppgifter till respektive lärosäte.

För allmän rådgivning kring de olika vägarna till svensk legitimation angavs också denna rapportens författare, Elisabeth Ohlson, som kontaktperson.

Under det två första veckorna efter brevutskicket hörde ca 20 personer av på telefon för att få generell information och vägledning kring legitimationsprocessen. Information gavs om att det numera finns kompletterande utbildning på fem orter i Sverige. Karolinska Institutet i Stockholm och Göteborgs Universitet startar varje år med antagning till höstterminen. Tre lärosäten, Luleå tekniska universitet (distansutbildning), Högskolan i Gävle och Linnéuniversitetet startar årligen med antagning till vårterminen. Möjligheten att studera kompletterande utbildning på något av de fem lärosätena var för många ny information.

För några, som hade sökt utbildningen men inte antagits till Karolinska Institutet i Stockholm eller Göteborgs Universitet med start på hösten, såg nu möjlighet att söka lärosätena i Kalmar, Gävle och Luleå som startar på våren. Personer boende på mindre orter i landet har också uppgivit att det är positivt med att kompletterande utbildning även finns i Kalmar, Gävle och i Luleå. De som har familj och minderåriga barn uppger dock att det finns svårigheter att studera på annan ort under ett läsår.

För att bli antagen till kompletterande utbildning krävs godkänt betyg i Svenska B eller Svenska 3. Flera av de personer som fick rådgivning på telefon studerar Svenska 1 eller 2 i sin hemkommun och de efterfrågade alternativa och snabbare sätt att nå Svenska 3 genom distanskurser. Dessa personer hänvisades att kontakta vuxenutbildningen i sin hemkommun.

Kontakt med lärosätena har skett i samband med sista ansökningsdatum 15 oktober och de tre lärosätena i Kalmar, Gävle och Luleå som startar kursen i januari uppger ett ökat antal sökande jämfört med året tidigare.

Analys

Vägledning i legitimationsprocessen

Efter intervjuerna och samtalen med de som tagit kontakt efter informationsbrevet är det några aspekter som blir tydliga vad gäller svårigheter och hinder i legitimationsprocessen samt vilket stöd som efterfrågas.

Majoriteten saknar tillräcklig kunskap kring de olika stegen vilket gör det svårt att se konsekvenserna av de olika vägarna.

De olika vägarna mot legitimation genom kompletterande utbildning eller genom kunskapsprovet skiljer sig stort. Kompletterande utbildning finns sedan år 2018 på fem orter i Sverige (tidigare två orter) och det kan innebära att man behöver flytta till annan ort under ett år. Svårigheter att hitta bostad och ansvar för minderåriga barn kan vara hinder för en del. Vissa uppger också att man hade kunnat söka kompletterande utbildning tidigare om undervisningen i svenska hade skett i en snabbare takt. Å andra sidan har det visat sig att de som har påbörjat kompletterande utbildning i hög grad fullföljer och får svensk legitimation efter avslutad kurs.

Den andra vägen mot svensk legitimation genom kunskapsprovet kan uppfattas som kortare och snabbare och mindre beroende av bostadsort. I avsaknad av stödåtgärder riskerar dock de som startar denna process och inte klarar teoriprovet att inte komma vidare på vägen mot legitimation.

Baserat på intervjuerna verkar det som att stöd och rådgivning efter Socialstyrelsens första besked är en åtgärd som tydligt skulle förbättra målgruppens chanser att gå vidare till nästa steg. Efter besked från Socialstyrelsen saknas samlad information och vägledning kring hur den fortsatta processen ser ut fram till svensk sjuksköterskelegitimation. De intervjuade uttrycker svårigheter att hitta och förstå information som finns tillgänglig vilket förklarar att processen i de flesta fall avstannar.

Detta stöds också av rapporten ”Vägen till svensk legitimation inom hälso- och sjukvård – en kartläggning av behov och insatser” där första steget på vägen till legitimation är att få kännedom om legitimationsprocessen. I rapporten, som tagits fram av SKL med stöd av Lumell Associates beskrivs att ingen aktör är ansvarig och att det finns brister i det första steget:

”Det erbjuds inga informationsinsatser för att hjälpa den sökande att välja spår, vilket istället lämnas till den enskilde. På motsvarande sätt är det svårt för en sökande att värdera sin **chans** att få legitimation, vilket gör det svårt att avgöra om det är värt att genomgå processen jämfört med att exempelvis skaffa ta en mindre kvalificerad anställning omedelbart.” (s. 32)

De fyra personerna i den första intervjugruppen som fått stöd och vägledning från Västra Götalandsregionen, arbetsförmedling, SFI eller Röda Korset har påbörjat kompletterande utbildning inom tre år efter första bifall från

Socialstyrelsen. Stödet har inneburit vägledning och bedömning av om kompletterande utbildning eller vägen genom kunskapsprovet är mest lämpad.

Sjukvårdsinriktad språkundervisning

Undervisningen i svenska är ett annat område som majoriteten av de intervjuade tagit upp och som kan förbättras. Flertalet önskade en mer effektiv språkundervisning som är sjukvårdsinriktad.

De personer som deltagit i sjukvårdsinriktad språkundervisning, i en grupp där alla har sjukvårdsbakgrund, menar att undervisningen har varit effektiv. De har fått träna på språket i arbetsrelaterade situationer och lära sig begrepp som är viktiga inom sjuksköterskeyrket och har därmed fått goda förutsättningar för att kunna genomföra kompletterande utbildning. Även denna slutsats stöds i rapporten "Vägen till svensk legitimation inom hälso- och sjukvård..." (s.34).

Förberedande kurser och program

PLUS-intro i Västra Götalandsregionen är en förberedande kurs där man aktivt arbetar med att få kontakt med målgruppen bland annat genom ett samarbete med arbetsförmedlingen. Liknande kurser och program, med lite olika upplägg, finns också i andra regioner.

De personer som fått möjlighet att gå PLUS-introkursen har fått vägledning i processen samt fått sjukvårdsinriktad undervisning i svenska. Detta förkortar troligen deras legitimationsprocess avsevärt jämfört med de fyra av de intervjuade i den första intervjugruppen som inte fått vägledning i processen.

VÄGEN TILL SVENSK LEGITIMATION

En intervjustudie om utlandsutbildade sjuksköterskors erfarenheter.

Upplysningar om innehållet
Anna-Clara Olsson anna-clara.olsson@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2018
ISBN/Beställningsnummer: 5494
Text: Elisabeth Ohlson
Illustration/foto: Ange namn
Produktion: Ange namn
Tryck: Ange namn